

VISEGRÁD A BUDOUCNOST EVROPSKÉ UNIE

Visegrád a migrace:
Malé naděje na změnu 1

V4 je v pohledu na Trumpa rozdělená.
Česko má obavy, Maďarsko se těší
na svobodu 3

Budoucnost EU: Má Visegrád plán? 5

Visegrádskou skupinu nejvíce
rozděluje Putin a Ukrajina 8

Stabilní dodávky elektřiny:
V4 sází na jádro a uhlí 11

S podporou:

-
- **Visegrad Fund**
-
-

© Shutterstock / Fishman64

VISEGRÁD A MIGRACE: MALÉ NADĚJE NA ZMĚNU

Země Visegrádské skupiny nesouhlasí s povinnými kvótami. Co dalšího je v debatě o migraci spojuje a kde se jejich názory rozcházejí?

Autoři: Aneta Zachová, Edit Zgutová, Krzysztof Kokoszczynski, Zuzana Gabrižová

Slovensko předává předsednictví v Radě EU Maltě a dohoda o novém evropském azylovém systému je v nedohlednu. Pozice Visegrádské skupiny zůstává neměnná a země i nadále odmítají povinné relokační uprchlíků.

„Efektivní uplatňování principu odpovědnosti a solidarity zůstává naším společným cílem,“ uvádí závěrečná zpráva prosincového zasedání Evropské rady o vnitřních aspektech migrace. Pro slovenské předsednictví je takový závěr úspěch, neboť to znamená, že koncept efektivní solidarity, který by umožnil státům zvolit si způsob jak přispět k řešení migrační krize, získal celkovou podporu.

Situace je nicméně o mnoho složitější. Slovensko předalo Maltě řadu dosud nediskutovaných legislativních otázek k azylovému systému a postoje jednotlivých států k migraci se v západní Evropě liší. Blížící se volby v Nizozemsku, Francii a Německu navíc jen těžko přispějí k hledání kompromisu. Visegrádská skupina – Slovensko, Česká republika, Polsko a Maďarsko – zastává v debatě o migraci podobné názory a stala se regionálním

hráčem. Kromě jednomyslné podpory konceptu „pružné“ a později „efektivní solidarity“ se shoduje také na potřebě spolupráce se třetími zeměmi skrze takzvané migrační kompakty kopírující dohodu s Tureckem. Země také zvyšují svůj podíl na ochraně vnějších hranic EU.

Visegrádská skupina sdílí názor, že plné obnovení schengenského prostoru je pro EU prioritou.

V tomto společném článku, který vznikl ve spolupráci české, slovenské a polské redakce EurActivu a maďarského think tanku Political Capital, se blíže podíváme na debatu o migraci v jednotlivých zemích Visegrádu.

SLOVENSKO: EFEKT PŘEDSEDNICTVÍ

Na začátku roku 2016 slovenský premiér Robert Fico prohlásil, že chce „zabránit vytvoření ucelené muslimské komunity v zemi“. V té době vrcholila předvolební kampaň a migrační krize se dostala do centra zájmu, ačkoliv v zemi v podstatě žádní migranti ani uprchlíci nejsou. Průzkumy veřejného mínění konané v roce 2015 ukázaly, že se výrazně zvýšil počet lidí považujících migraci za jednu z nejdůležitějších výzev, které Slovensko i EU čelí.

Od vzniku samostatného státu v roce 1993 a také po vstupu do EU v roce 2004 přijalo Slovensko velmi přísnou migrační a azylo-

(pokračování na další straně)

vou politiku. Staví se proti jakýmkoli návrhům na další harmonizaci a sdílení migrační zátěže na evropské úrovni. I přesto, že má historickou zkušenost s maďarskými a romskými minoritami, země prosazuje kulturní jednotnost, kterou podporují také politici.

Migrace se stala jedním z hlavních témat EU a brzy se stala součástí politických debat i na Slovensku. Vládnoucí středolevicová strana SMER-SD propojila bezpečnostní problémy s kulturní odlišností muslimských migrantů. Debata se vyostřila také kvůli volbám, ve kterých sice Robert Fico zvítězil a získal svůj třetí mandát, ale nezískal absolutní kontrolu. Ačkoli slovenská vláda je relativně proevropská, jakmile se objevil na stole návrh na povinné relokace, začalo se hovořit o diktátu EU. Slovensko pak stejně jako Maďarsko podalo žalobu kvůli rozhodnutí Rady o dočasném systému relokací.

Rétorika se zmírnila v průběhu slovenského předsednictví v Radě EU. Středem zájmu zůstala ochrana vnějších hranic EU. „Tato propustnost hranic je smrtící hrozbou nejen pro prestiž Evropské unie, ale také pro její administrativní, politickou a sociální absorpční kapacitu,“ řekl EurActivu velvyslanec pro migraci Igor Slobodník.

Slovenský návrh efektivní solidarity nakonec nezískal podporu všech členských států. Diplomaté přesto tvrdí, že pomohl uklidnit debatu o migraci plnou kontroverzí a nedůvěry. „Nikdy mě neuslyšíte říkat, že tato koncepce je ideální. Označení ‚průzná‘ solidarita je nešťastné, ale systém založený na jednom projevu solidarity není udržitelný,“ myslí si zmocněnec vlády pro předsednictví Slovenska v Radě Ivan Korčok. Zároveň tvrdí, že zrušením dublinského nařízení by EU mohla zvýšit motivaci k migraci. „Schengen takto nemůže přežít.“

Rozsáhlá harmonizace azylových procedur, kterou navrhuje Evropská komise, se Slovensku rovněž nezdá jako vhodné řešení.

Jakákoli reforma společného azylového systému má migranty motivovat, aby jej využívali, nikoli obcházeji, tvrdí Zuzana Številová z nevládní organizace Liga pro lidská práva. „Pokud skutečně chceme vytvořit společný azylový systém, není v něm místo pro tranzitní země.“ Zároveň se domnívá, že je nezodpovědné obavy z integrace uprchlíků zlehčovat.

Na konci roku 2015 Slovensko dobrovolně přesídlilo 149 iráckých křesťanů, kteří získali azyl z humanitárních důvodů. K tomuto dni jich v zemi zůstalo pouze 89. „Zbytek se vrátil do Iráku, což odůvodnili tím, že se jim stýská po domově,“ říká Petra Achbergerová, ředitelka odboru migrace a integrace Migračního úřadu.

Slovensko nyní přislíbilo dobrovolné přijetí 100 uprchlíků z Řecka a nabízí 500 stipendií pro mladistvé ze Sýrie. Pomohlo také

Rakousku tím, že poskytlo dočasné bydlení na svém území více než tisícovce uprchlíků, kteří žádají o azyl v Rakousku. Svou práci odvádí také nevládní sektor a dobrovolníci, kteří pomáhají uprchlíkům na balkánské migrační trase.

ČESKÁ REPUBLIKA: ZÁVAZEK K HRANICÍM

Migrace se stala jedním z dominantních politických témat posledních dvou let. Veřejná debata o migraci se radikalizovala a vznikla nová anti-imigrační hnutí. Jedná se například o Stranu přímé demokracie, která byla šestou nejúspěšnější stranou krajských voleb v roce 2016. Profesor politologie Miroslav Mareš z Masarykovy Univerzity v Brně však říká, že reálná politika udržuje směr, který měla i před započítáním krize. Výraznější jsou zahraniční aktivity státních i nestátních aktérů, jako například nasazení českých policistů na vnějších hranicích EU či neziskové organizace pomáhající migrantům na cestách.

Současný evropský azylový systém je podle českého ministerstva vnitra nefunkční. Kritizuje i navrhovanou revizi. „I kdyby se podařilo navržený systém prosadit, nepovede k významnějšímu snížení přílivu migrace,“ uvedla mluvčí ministerstva Hana Malá. Nejproblematictější je revize dublinského nařízení a v něm obsažené přerozdělování migrantů. ČR si stojí za tím, že přerozdělování by nemělo být povinné. Slovenský koncept efektivní solidarity tak ČR podporuje, místo přijetí migrantů by ale nabídla vyšší zapojení do aktivit Evropské azylové agentury či Evropské pobřežní a pohraniční stráže.

Pohled neziskových organizací na řešení migrační krize se od české vlády liší. Příkladem je alternativa Martina Rozumka z Organizace pro pomoc uprchlíkům a již zmíněné Zuzany Številové z bratislavské Ligy za lidská práva. Země V4 by podle autorů měly navrhnout evropský azylový systém, který by spočíval v jednom azylovém řízení platném na celém území EU. Úspěšní žadatelé o azyl v EU by tak získali od evropských úřadů povolení, se kterým by mohli vycestovat do dalších zemí EU.

V ČR žádá o azyl zhruba 1 500 lidí ročně. Syřanů a Afghánců je mezi nimi minimální počet. Podle Zuzany Schreiberové z Multikulturního centra za to mohou nevyhovující podmínky v detenčních zařízeních, kam jsou migranti umísťováni. „Velká většina z nich se rozhodne pokračovat do jiných států, především do Německa,“ vysvětlila Schreiberová. Česká republika tak přijímá velmi omezený počet uprchlíků. Azylovým řízením úspěšně projde každý třetí žadatel.

MAĎARSKO: HOTSPOTY MIMO SCHENGEN

Maďarská vládní koalice Fidesz-KDNP využila uprchlickou krizi k překonání období kle-

sající popularity. Maďarsko bylo první zemí, která postavila plot, aby udržela migranty mimo své hranice, a premiér Viktor Orbán odmítl systém kvót pro přerozdělování migrantů už na samém začátku. Místo toho prosazoval ochranu vnějších hranic EU.

Opatření přijatá vládou Fidesz-KDNP vyvolala svými protiimigračními kampaněmi a kriminalizací žadatelů o azyl xenofobní náladu ve společnosti. Orbán například tvrdil, že všichni teroristé pocházejí z řad migrantů a otázkou zůstává, kdy dorazí do Evropy. Podle výzkumu ústavu Tárki xenofobie v minulém roce dosáhla dosud nejvyšší hodnoty (58 %). Referendum o kvótách uspořádané v říjnu 2016 bylo sice neplatné, ale z 3,3 milionů voličů hlasovalo 98 % proti relokacím.

„Odpověď maďarské vlády na uprchlickou krizi byla motivována možnými politickými zisky. Přála si zejména upevnit svou moc tím, že uměle podporovala napětí ve společnosti,“ vysvětlil bývalý ministr zahraničí Géza Jeszenszky, který si myslí, že neplatné referendum o kvótách nemůže být v Bruselu vnímáno jako úspěšné.

Sándor Gallai, ředitel výzkumu v Migrációkutató Intézet (Institut pro výzkum migrace), naproti tomu říká, že opatření vlády vycházejí z politické motivace založené na hodnotách. „Orbánova vláda podporuje myšlenku etnicky homogenní společnosti, která odpovídá názoru maďarské veřejnosti. Snaží se řešit demografické problémy skrze rodinnou politiku namísto imigrace,“ říká Gallai.

Maďarská vláda vidí řešení migrační krize ve vytvoření hotspotů mimo území Schengenu, nikoli v distribuci žadatelů o azyl mezi členskými státy. „Nikdo nemůže být nucen k tomu, aby přijal někoho ve své zemi. Pomoc musí být poskytnuta tam, kde je potřeba, to znamená, že žádosti o azyl by měly být rozhodovány mimo EU,“ říká Zalán Zsolt Cseger, místopředseda výboru pro zahraniční politiku maďarského parlamentu. Podle maďarské vlády nesmí být solidarita omezena pouze na relokací mechanismus. Zároveň považuje za naprosto nepřijatelné, aby státy odmítající tento mechanismus musely zaplatit sankce.

Žadatelé o azyl v EU většinou Maďarskem pouze procházejí. „V loňském roce bylo podáno zhruba 30 tisíc žádostí o azyl, na konci listopadu získalo status uprchlíka či doplňkovou ochranu 398 lidí,“ říká Márta Pardavi, spolupředsedkyně Maďarské helsinské komise. Nyní je v maďarských uprchlických zařízeních asi 500 osob. Někteří bydlí ve vyhříváných kontejnerech, ale lidé v uprchlickém táboře Körmend musejí přečkat zimu ve vojenských stanech.

Márta Pardavi tvrdí, že zrušením uprchlických center v Debrecínu a Bicske vláda vědomě reformovala azylový systém. Pobídla (pokračování na další straně)

tak žadatele o mezinárodní ochranu, aby co nejdříve opustili zemi.

V Maďarsku přesto můžeme pozorovat pozitivní vývoj. Pro organizace občanské společnosti je sice čím dál složitější získat přístup k uprchlíkům, v roce 2015 se ale zformovaly do dobrovolné skupiny Migszol (Pomozme uprchlíkům společně), aby nadále pomáhali těm, kteří potřebují materiální podporu a jídlo. Aktivní jsou také náboženské organizace. Vláda tedy svou roli v této oblasti neplní, její povinnosti však převzala právě občanská společnost.

POLSKO: POMOC V ZEMÍCH PŮVODU

Polsko je jedním z hlavních oponentů přerozdělování migrantů mezi členskými státy a dodnes nepřijalo ani jednoho uprchlíka z

Řecka či Itálie. Ačkoli migrace není v centru zájmu natolik jako v Maďarsku, polská vláda čas od času zdůrazní, že ji nikdo nemůže k přijímání žadatelů o azyl nutit.

Ministr vnitra Mariusz Błaszczak označil polský přístup za „citlivou variantu“. Myslí si, že redistribuční mechanismus situaci nevyřeší a „přiláká více migrantů“. Ministr Błaszczak dále říká, že Polsko by raději namísto toho pomohlo zemím, ze kterých migranti do Evropy proudí. Konkrétní aktivity v tomto ohledu však zatím chybí, upozorňuje Jacek Białas z Helsinské nadace pro lidská práva. Popisuje přístup vlády jako „laxní, negativní, dokonce až nepřátelský“.

Polský přístup k migraci nemůže být plně pochopen bez ohledu na současnou pol-

skou vládu a nástroje její moci. Používá jednoduché dělení světa na „my“ proti „ním“ – tedy na „my“ proti „opozici“ a „liberálním elitám“. V takovém kontextu jsou pro ni uprchlíci velmi užiteční, neboť na ně může poukázat jako na hrozbu.

Naneštěstí může takový přístup vést k násilnému chování. Existují případy vyhrožování, útoků a nepokojů s rasistickým kontextem. Zástupkyně polského ombudsmana Sylwia Spurek řekla EurActivu, že vláda by měla takovým násilnostem čelit, jinak se xenofobní nálada ve společnosti a s ní spojené násilí prohloubí. Zdůrazňuje také, že ombudsman Adam Bodnar volá po komplexním akčním plánu, jehož součástí by bylo vytvoření otevřené kultury pro přijímání uprchlíků. ■

V4 JE V POHLEDU NA TRUMPA ROZDĚLENÁ. ČESKO MÁ OBAVY, MAĎARSKO SE TĚŠÍ NA SVOBODU

Postoj zemí Visegrádské skupiny k nové americké administrativě je dosti rozdílný. Některé státy se obávají, že se Donald Trump od regionu střední a východní Evropy spíše odkloní. Jiní jsou v tomto ohledu optimističtější a v oblasti vzájemných vztahů s Washingtonem vidí světlou budoucnost.

Autoři: Lukáš Hendrych, Jakub Šimkovič, Krzysztof Kokoszczynski, Edit Zgutová

Evropská unie a Spojené státy americké jsou již po mnoho let blízkými partnery. Navzdory některým odlišnostem sdílejí stejné hodnoty a mnohdy velmi úzce spolupracují v nejrůznějších politických oblastech. Jsou také hnacím motorem v rámci různých demokratických iniciativ. Blízké jsou si i v otázkách bezpečnosti, včetně pohledů na válku na Ukrajině či v Sýrii.

Přesto docházelo mezi Washingtonem a Bruslem v posledních letech k neshodám. Jako příklad bychom mohli uvést politiku ochrany dat, redukce skleníkových plynů či problematiku geneticky modifikovaných potravin.

Užší vazby nebudou vytvořeny ani skrze Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP). Dohoda měla být dojednána již za prezidentsví Baracka Obamy, což se však nepodařilo. A z posledních výroků z řad nové americké administrativy se zdá, že další vyjednávání je v tomto ohledu vyloučeno.

Celkově se dá říci, že nejbližší roky budou pro vzájemné vztahy mezi Bruslem a Washingtonem dobou nejistoty. Donald Trump, nováček ve světové politice, prozatím využíval především vlnu populismu. Jeho vítězství ve volbách bylo nečekané. A jeho první kroky v úřadu příliš nenapovídají tomu, že má v úmyslu obavy veřejnosti či jiných politiků zmírnit.

Státy Visegrádské skupiny (V4) však možná mohou být přece jen o něco klidnější než jejich západoevropští partneři. Alespoň pokud jde o krátkodobý horizont, pravděpodobnost, že by mělo Trumpovo rozhodování středoevropský region nějak výrazně oslabit, je spíše menší.

POLSKO: OPATRNÉ ALE OPTIMISTICKÉ

Polsko a Spojené státy mají historicky velmi pevné vztahy, a to i přes dlouhotrvající problém týkající se vízové politiky. Polsko je Spojeným státům nakloněno asi nejvíce ze všech zemí V4. Často je pasováno i do role nejsilnějšího zastávce americké politiky a její přítomnosti ve střední a východní Evropě. Tento historický vztah není s novou administrativou pod přímým ohrožením. Poláci

se však bojí možnosti, že pod Trumpovým vedením budou Polsko a vztahy s ním marginalizovány.

Michał Baranowski, ředitel varšavské kanceláře Německého Marshallova fondu, vidí Trumpův příklon k bilaterálním vztahům jako šanci k posílení polsko-amerických vazeb. Opatrný je však v otázce Trumpovy nepředvídatelnosti a velice dynamického přístupu k politickým problémům.

Pro Polsko je prioritní zejména otázka bezpečnosti. Ruský stín v posledním desetiletí narostl a Varšava si dělá starosti, zda se bude i do budoucna moci těšit z bezpečnostních záruk ze strany Washingtonu. A to všechno v

(pokračování na další straně)

době, kdy je Rusko opět viděno jako skutečná hrozba pro budoucí existenci polského státu jako takového.

Ze zkušeností posledních let se zdá, že obavy Poláků nejsou na místě. Varšava od svých amerických spojenců nakoupila nové bojové letouny F-16 a investice amerických obchodníků v této oblasti dále narůstají. Během loňského summitu NATO ve Varšavě se Spojené státy mimoto zavázaly k rozmístění vojenských sil na polském území.

Z optimismu minulých let ale plyne i nejistota a obavy z let budoucích. Polsko jako takové v kampani Donalda Trumpa nehrálo významnější roli. Náznaky ohledně budoucího snižování americké vojenské přítomnosti v Evropě a jeho (minimálně) rétorický příklon k Rusku však v Polsku budily značný rozruch. A to je také důvod, proč se nyní Polsko nejspíše ptá, jestli bude Trump své předvolební „sliby“ plnit, či nikoli.

„Trump má více utilitaristický přístup ke svým spojencům, než tomu bylo u jeho předchůdců. Polsko by se mělo snažit ukázat mu, jaké výhody další podpora Polska ze strany Spojených států přinese právě Washingtonu. Že přítomnost amerických vojsk ve východní Evropě je důležitá i pro americkou bezpečnost,“ myslí si Baranowski.

„Také bychom měli více myslet na podporu Spojených států v kontextu jejich boje proti terorismu a IS, což může znamenat potřebu učinit několik složitých rozhodnutí. Na mysl mám například otázku většího zapojení do syrského konfliktu,“ dodal.

Tomasz Smura, výzkumný pracovník z polské organizace Casimir Pulaski, je v otázce budoucích americko-polských vztahů optimističtější. „V blízké době, od šesti do dvanácti měsíců, se v otázce bezpečnosti nic závratného nezmění,“ myslí si. „Prezident není císař. Pokud bude chtít prosadit nějaké významné změny, bude potřebovat souhlas Kongresu,“ dodal.

Optimistické je i polské ministerstvo zahraničních věcí. „Jsme přesvědčeni, že se důležité polsko-americké bilaterální vztahy budou i nadále rozvíjet,“ uvedla mluvčí ministerstva Joanna Wajda. Tento postoj podle ní v rámci polské vlády zesílil zejména po schůzce polského ministra zahraničí Witolda Waszczykowskiho s americkým poradcem v otázkách zahraniční politiky a bývalým ministrem zahraničí USA Henry Kissingerem a americkým poradcem pro národní bezpečnost Michaelem Flynnem.

Dobré vyhlídky pak Poláci vnímají zejména v oblasti ekonomických vztahů. Obchodní výměna mezi zeměmi dosáhla v roce 2015 9 miliard eur a zdá se, že bude nadále růst. Předseda americké obchodní komory v Polsku Tony Housh nepředpokládá, že by s novou administrativou přišly výraznější změny v obchodních vztazích. „Současný pevný

vztah bude pokračovat bez jakýchkoli narušení,“ uvedl.

TRUMP SE ZAMĚŘÍ NA ZEMĚ, JAKO JE ČESKÁ REPUBLIKA

Český prezident Miloš Zeman byl jedním z mála vrcholných evropských politiků, kteří Donalda Trumpa otevřeně podporovali. Možná i proto již obdržel pozvání na návštěvu Bílého domu, která by se měla uskutečnit v první polovině tohoto roku. Je vždy dobré, když spolu politici mluví a mají vřelé vztahy. Otázkou však je, co z těchto vztahů vyplyne pro Českou republiku.

Jedním z cílů politiky nově zvoleného amerického prezidenta bude kromě jiného i snaha destabilizovat Evropskou unii. A využívat přítomnost ty státy EU, kde existují silné protievropské nálady, tedy i země Visegrádské skupiny. V tomto ohledu by prezident Zeman mohl být Trumpovi užitečný. Alespoň to tvrdí Jan Kovář, výzkumný pracovník Ústavu mezinárodních vztahů v Praze.

„Trump Evropskou unii vnímá více jako konkurenta než partnera. Stejně vnímá i Čínu, vůči které se také vymezuje. Naproti tomu Rusko pro něj není velký soupeř,“ uvedl. „Trump půjde při fragmentaci EU po zemích, kde jsou již teď silné protievropské nálady, tedy půjde po zemích jako ČR a obecně V4. I proto útočí na migrační politiku kancléřky Merkelové,“ dodal.

V tomto ohledu by si oba vrcholní politici mohli rozumět. Pokud Trumpovi skutečně vyhovuje spíše nejednotná a oslabená Evropa, je možné, že český prezident nebude jeho pohledu příliš odporovat. Vždyť on sám nedávno uvedl, že by v České republice nebyl proti uskutečnění referenda o vystoupení z EU i z NATO.

Na budoucí bilaterální vztahy mezi Prahou a Washingtonem se však poněkud skeptičtěji dívá Vít Dostál, ředitel Výzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky. „Otázkou je, jak se Spojené státy budou dívat na orientaci České republiky na Čínu, zvláště orientaci prezidenta Zemana. Trump v Číně vidí největšího oponenta v mezinárodním systému a její pronikání do střední Evropy by mohla být jedna z věcí, které si nová administrativa bude velmi dobře všimát.“

Dostál naráží na snahy prezidenta Zemana nalákat do České republiky co nejvíce čínských investic. Nedávná návštěva čínského prezidenta v Praze tomu byla důkazem. V tomto ohledu by si tak oba prezidenti mohli spíše odporovat.

Pokud jde o Visegrádskou skupinu jako celek, vítězství Donalda Trumpa je v tomto ohledu vnímáno spíše negativně. A to i v nejvyšších českých vládních kruzích. „Pro střed a východ Evropy je tento výsledek prezidentských voleb v USA spíše špatnou zprávou, alespoň soudě podle výroků Donalda

Trumpa v kampani. Pro naši bezpečnost i ekonomiku je zatím Trump spíše rizikem,“ myslí si Tomáš Prouza, český státní tajemník pro evropské záležitosti.

Podle něj bude v nejbližší době velmi důležité, jak na novou situaci země nejen střední a východní Evropy zareagují. „Pro nás to znamená dvě věci – v ekonomice se soustředit na podporu volného vnitřního trhu v EU a volného obchodu se třetími zeměmi a v bezpečnostní oblasti posilovat naši spolupráci uvnitř Evropy, včetně postupného budování evropských ozbrojených sil, abychom přestali být závislí na USA,“ zdůraznil.

Posilování vlastní bezpečnosti a obranné spolupráce obecně se v posledních měsících v Evropské unii stalo důležitým tématem. A země V4 by k tomuto tématu měly přistupovat zodpovědně. „Česko musí posílit výdaje na obranu, protože nová administrativa ve Washingtonu se bude seriózně bavit jen s těmi, kteří si své domácí úkoly plní,“ myslí si Radko Hokovský, výkonný ředitel think-tanku Evropské hodnoty.

Podle něj je stěžejní, aby členské státy NATO plnily své závazky vůči alianci. Stejně tak by podle jeho názoru bylo dobré, aby Česká republika byla v tomto ohledu aktivnější. Dobrým krokem by bylo například posílit českou vojenskou přítomnost v Pobaltí.

OPATRNÝ OPTIMISMUS SLOVÁKŮ

První slovenské reakce na zvolení Donalda Trumpa byly mírné, do jisté míry optimistické, ale povětšinou hlavně opatrné. Ministerský předseda Robert Fico prohlásil, že Trumpovo prezidentství nebude pro Evropu nutně špatné. Ocenil přítomnost zejména vyhlídku „rovnováhy sil mez supervelmocemi“, čímž měl na mysli Spojené státy a Rusko. A co více, v některých oblastech podle něj „Evropská unie doposud jednala jako poslíček Spojených států“, a proto věří, že pokud by Trump a jeho kabinet opustili politiku protiruských sankcí, Unie by je následovala.

Důvěra ve Spojené státy nebyla v poslední době ve slovenské společnosti vůbec vysoká. Výzkum provedený Institutem pro veřejné otázky (IVO) publikovaný v květnu roku 2016 ukázal, že míra nedůvěry směrem k USA je zde největší v celém regionu. Jednoznačnou důvěru Spojeným státům deklarovalo jen 27 % dotázaných.

Politoložka Aneta Világi z Univerzity Komenského v Bratislavě to připisuje zejména faktu, že společenská debata se točí více směrem k Evropské unii nežli ke vztahům s USA. „Bylo patrné, že naši účastníci spontánně věnovali pozornost spíše evropským záležitostem než vztahům mezi USA a Slovenskem,“ uvedla.

Novinář Andrej Matisák z deníku Pravda pak uvedl, že Slovensko a USA jsou členy stej-

(pokračování na další straně)

ných organizací, jsou propojeny vzájemným obchodem a sdílejí stejné hodnoty. „Pro někoho to může být málo, ale i to je nyní v sázce,“ sdělil své obavy serveru EurActiv.sk.

Pro budování dobrých vztahů je podle něj stěžejní být v pravidelném kontaktu s novou administrativou, stejně jako s Kongresem, obchodníky či s americkými nevládními a neziskovými organizacemi. „Potřebujeme mít jasno, co od nových vztahů čekáme. Nejsme si však úplně jistý, že tomu tak nyní je,“ dodal.

Pokud jde o vzájemnou obchodní výměnu, ta v poslední době konstantně roste. Podle americké obchodní komory na Slovensku dosáhla v roce 2015 obchodní výměna hodnoty 2,06 miliardy dolarů. Člen komory Michal Krčméry však očekává, že tento pozitivní trend bude i nadále pokračovat. „Američtí investoři jsou na Slovensku relativně stabilní. Neočekáváme, že své postoje a plány ve světle změny v Bílém domě přehodnotí,“ uvedl.

I pro Slováky je ale velice důležitá otázka bezpečnosti. Slovenský ministr obrany Peter Gajdoš se však zdráhá spojovat avizované zvyšování slovenského rozpočtu na obranné účely s Trumpovými výroky ohledně NATO. Slovenský příslib zvýšit vojenské výdaje až na 1,6 % slovenského HDP do roku 2020 totiž přišel mnohem dříve, než se v Evropě o této problematice rozpoutala vášnivá debata.

Na loňském summitu ve Varšavě pak slovenská delegace navíc podpořila posílení východního křídla NATO. Mluví slovenského ministerstva obrany Danka Capáková v této souvislosti připomíná dubnové vyslání 152 vojáků do Pobaltí.

Podle některých názorů však Trumpův nástup nemusí mít v konečném důsledku na země V4 vůbec žádný vliv. „Trump nemusí o země V4 během následujících čtyř let ani zavazovat,“ uvedl Dušan Fischer z výzkumného centra Slovenské společnosti pro zahraniční politiku (SPPA).

MAĎARSKO OČEKÁVÁ VÍCE SVOBODY

Pokud jde o maďarského předsedu vlády Viktora Orbána, jeho očekávání jsou jasná. Očekává, že s Trumpovou administrativou skončí éra multilaterálních dohod a nadejde čas na zlepšování bilaterálních vztahů mezi USA a Maďarskem. Orbán, podobně jako prezident Zeman, kandidaturu Donalda Trumpa otevřeně podporoval. Jako důvod maďarský premiér označil to, že Trumpova politika dává Maďarsku „šanci žít“, zatímco politika Hillary Clintonové by v tomto ohledu byla pro zemi smrtící. Orbánovi imponuje zejména Trumpův pohled na imigrační politiku a jeho avizovaná snaha zastavit americký export demokracie ve světě.

„Viktor Orbán neměl příliš rád administrativu Baracka Obamy, jelikož konstantně připomínala důležitost následování demokratických hodnot. Od Trumpa čeká maďarská vláda opak,“ prohlásil bývalý maďarský ministr zahraničí Péter Balázs.

Podobná ideologie a méně intervencionismu by mohly Orbánovi otevřít dveře do Bílého domu. Ačkoli ani díky tomu by Orbán pravděpodobně nezískal větší možnosti pro realizaci svých vizí na mezinárodní scéně.

Tamás Magyarics, odborník na Spojené státy a profesor na univerzitě ELTE v Budapešti, se pak domnívá, že počínání nové americké administrativy by pro maďarskou vládu mohlo znamenat více svobody. Orbánův kabinet byl terčem silné kritiky z Washingtonu už od jeho jmenování v roce 2010, což by se nyní mohlo změnit.

Politolog Márton Ugródsy, výzkumný pracovník Institutu pro zahraniční věci a obchod, uvedl dva důležité faktory, které podle jeho názoru určí dlouhodobé prostředí vzájemných bilaterálních vztahů. Prvním je budoucí vývoj americko-ruských vztahů, na kterých závisí celý zdejší region. Druhým pak bude to, kdo v nové administrativě bude mít

na starosti problematiku východní Evropy. Pokud se vzájemné vztahy mezi Putinem a Trumpem budou vyvíjet špatným směrem, Maďarsko může být opět vnímáno a kritizováno jako jeden z nejdůležitějších spojenců Kremle v této oblasti.

Trump během předvolební kampaně mnohokrát zmínil, že financování NATO by mělo být spravedlivější, že státy by měly plnit své závazky bez výjimky. Maďarsko však deklarovalo, že 2 % svého HDP bude na obranu vydávat nejdříve v roce 2026. „Pokud jde o stanoviska Donalda Trumpa, není vyloučeno, že maďarská vláda bude muset plnění svých závazků ještě jednou promyslet,“ myslí si Zsolt Németh, předseda zahraničního výboru parlamentu a zároveň člen vládní strany Fidesz.

Evropa v současné době spíše vyčkává na to, jak budou pod Trumpovým vedením vzájemné budoucí vztahy ve skutečnosti vypadat. Většina maďarských expertů se však nedomnívá, že by nový americký prezident vůbec mohl nerespektovat klauzuli NATO o společné obraně. I přesto by však Evropa měla budovat efektivnější obrannou unii, což se projevilo zejména po hlasování o brexitu.

Za dobrý krok považuje Németh zejména dohodu unijních lídrů ohledně prohloubení vzájemné spolupráce v oblasti obranného a vojenského průmyslu. Zdůrazňuje ale, že se v žádném případě nemá jednat o jakoukoli alternativu k Severoatlantické alianci.

Ohledně budování společné evropské armády toho zatím příliš neslyšíme. Maďarský premiér však již několikrát unijní lídry vyzval, aby se touto otázkou zabývali. Jeho představou je založení unijní armády, která by byla postavena na francouzsko-německé spolupráci. Tento postoj je však jasně v rozporu s jeho zřetelně antifederalistickým pohledem na EU. ■

BUDOUCNOST EU: MÁ VISEGRÁD PLÁN?

Země Visegrádské skupiny chtějí společně přispět do připravované Římské deklarace o budoucnosti EU. Potřebuje Unie reformu? Pokud ano, jak by se měla EU změnit? Právě to jsou otázky, před kterými stojí předsedové vlád V4.

Autoři: Adéla Denková, Krzysztof Kokoszczynski, Edit Zgutová, Zuzana Gabrižová

Ve střední Evropě převažují sklony k posilování role členských států na úkor Evropské komise. Zároveň je ale pro země regionu důležitá ochrana základních kamenů EU, jako jsou schengenský prostor a čtyři základní svobody. Některé země dokonce zvažují změnu unijních smluv.

Na konci března si bude EU na summitu v Římě připomínat 60. výročí podpisu zakládajících Římských smluv. Při této příležitosti bude podepsána nová deklarace o budoucnosti EU, do níž by se měly promítnout představy jednotlivých zemí. Země Visegrádu – Polsko, Slovensko, Česká republika a Maďarsko, se ve Vallettě shodly, že do deklarace přispějí společně.

Vize budoucího směřování EU se již vznášejí ve vzduchu. Podle Angely Merkelové a italských hostitelů summitu jsou řešením různé stupně integrace členských států. Různé úrovně integrace fungují v Unii již nyní, příkladem je členství v eurozóně či schengenském prostoru. Visegrádské země se po

dlouhou dobu obávaly, že pokud budou příliš flexibilní, mohly by být při dalším vývoji EU odsunuty na druhou kolej.

Na budoucnost EU budou mít zřejmě větší vliv výsledky národních voleb než připravovaná deklarace členských států v Římě. Před summitem však nastane vhodná doba pro debatu o reformě EU. Visegrádské země chtějí být v této debatě slyšet a toto jsou jejich názory:

POLSKO: REFORMA EU JE NUTNÁ

Poláci se všeobecně shodují, že reformy Evropské unie jsou nutné a nevyhnutelné, a jen málokdo tomuto názoru oponuje. Horší

(pokračování na další straně)

už je to s přesným pojmenováním potřebných změn, které by zlepšily nejen fungování Evropské unie, ale také pozici Polska.

Hlavní otázka zní: Měla by Varšava prosazovat jednání o nové unijní smlouvě? Taková iniciativa by umožnila velké změny ve strukturách celé Evropské unie, což by teoreticky obsahovalo také změnu fungování EU po všech stránkách.

formy by mělo být ujištění členských států o tom, že je EU posiluje, což se podle předsedkyně vlády nyní neděje. Stejně tak by měla EU zajistit ochranu polské suverenity.

Posilování suverenity členských států ale může pozici Polska v Evropě poškodit, tvrdí Katarzyna Pełczyńska-Nałęczová, ředitelka Programu otevřená Evropa v Nadaci Stefana Batoryho. Ředitelka programu vysvětlu-

důležité bude vytvoření vhodných finančních a institucionálních struktur. V opačném případě bude jediným výsledkem reformy chaos.

Pełczyńska-Nałęczová v rychlou reformu EU nevěří. „Reforma tak komplexního systému potřebuje silnou podporu zainteresovaných skupin. Nic takového ale v Polsku nyní nevidím.“

MAĎARSKO: RÉTORIKA DVOU TVÁŘÍ

Viktor Orbán bojuje za osvobození od Bruselu již od svého zvolení v roce 2010. Maďarský premiér viní Evropskou komisi z politické i ekonomické krize. „Pokaždé, když předsedové zemí nenalézají shodu, což se stalo například v případě kvót na přerozdělování migrantů, je zřejmé, že Komise přijme povinné politické kroky,“ píše Orbán ve svém článku publikovaném v konzervativním médiu National Review.

Komise ale ve skutečnosti pracuje podle přísných pravidel stanovených členskými státy v rámci jakéhosi nového mezivládního systému rozhodování, oponuje Orbánovi ekonom a politolog Róbert Csehi ze Středoevropské univerzity. „Ve většině případů můžeme vinit mezivládní instituce a členské státy. Krizi eurozóny mezi léty 2010-2013 také řešila Evropská rada s Radou EU. Komise přispívala minimálně.“

Csehi tvrdí, že pokud je Orbán s evropskou politikou rozhodování nespokojený, může zkusit zformovat v Evropské radě koalici a navrhnout změnu unijních smluv.

Maďarská vláda se zatím k úpravě unijních dohod vyjadřuje nejednoznačně. Na začátku loňského roku Orbán zdůrazňoval, jak důležitá změna smluv je, po referendu o brexitu se ale jeho tón změnil.

„Maďarská diplomacie naznačuje, že do změny dohod půjde, pokud to budou chtít i větší členské státy,“ říká Botond Feledy, výzkumník Centra pro euroatlantickou integraci a demokracii. „Bez úpravy evropských smluv můžeme jen těžko pokročit vpřed. Zejména státy, které žádají referendum, by tento projekt neměly odkládat,“ dodává Feledy.

Budapešť je nyní v pozici „počkáme a uvidíme“. „Maďarsko se zaměřuje na zlepšování fungování EU, nikoli na úpravu institucionální moci. Zatím nelze hovořit o právní podobě, jsme ale v této otázce velmi otevření a flexibilní,“ říká státní tajemník pro evropské záležitosti Szabolcs Takács.

Pro maďarskou pozici v dvourychlostní Evropě to bude výzva. Základem bude členství v eurozóně, nicméně Maďarsko zatím společnou měnu přijmout nehodlá. Podle Takáče Maďarsko může podpořit hlubší ekonomickou spolupráci, ale jen v rámci jednotného trhu a s možností být na určité

(pokračování na další straně)

© P.Tracz/ KPRM

Jarosław Kaczyński, předseda vládnoucí strany Právo a spravedlnost, jednání o nové unijní smlouvě podporuje. Premiérka Beata Szydłová rovněž podpořila reformu EU a slíbila, že na ní bude pracovat. Reformu prosazuje i ministerstvo zahraničních věcí.

Změna smluv se však podle Eugeniusze Smolara, odborníka z Centra pro zahraniční vztahy, konat nebude. Žádná vláda totiž nebude přípravu takového návrhu riskovat. Smolar se dokonce diví, že Kaczyński změnu smlouvy prosazuje. Podle odborníka musí být předseda vládnoucí strany obklopen lidmi, kteří vědí, že změna smluv nemá šanci. Smolar však souhlasí s tím, že EU potřebuje reformu a adaptaci. Přízpusobivost je totiž jedním z hlavních rysů Unie již od jejího založení.

Polsko ale zatím žádné konkrétní návrhy nezveřejnilo. S ohledem na současné rozpoložení v polské vládě však lze očekávat tlak na posilování role členských států a mezivládní spolupráce s cílem omezit moc Bruselu. Jak prohlásila Szydłová, cílem re-

je, že Polsko se řadí mezi země EU se slabší ekonomikou a snižování role nadnárodních institucí by mohlo oslabit polskou vyjednávací moc.

Na diskusi o konkrétní podobě reformy se sice poměrně brzy, Smolar ale říká, že současný nárůst euroskeptiků povede k prohlubování integrace založené na dobrovolném principu, která se bude týkat především jádra Unie. „Uvítá to i Právo a spravedlnost,“ dodává. Vládní strana totiž politickou integraci v EU příliš nepodporuje.

Rafał Dymek, ředitel polské nadace Roberta Schumana vidí reformu jako nedílnou součást unijního systému. Upozorňuje však na nutnost dobře promyšleného plánu.

„Předtím, než provedeme nějaké změny, musíme mít jasno v našich cílech, tedy za co by měla být EU zodpovědná? Na jaké výzvy v příštích dvaceti letech má být připravená? A jaké sociální záležitosti by měla EU řešit?“ Bez odpovědi na tyto otázky se podle Dymka reforma EU neobejde. Stejně

té úrovni integrace. Pro Maďarsko je také důležité, aby se státy mohly volně rozhodnout, zda se chtějí do integrace zapojit, nebo zůstat stranou a připojit se později.

Maďarský premiér označil rok 2017 rokem vzpoury, a to zejména proti Komisi a evropským elitám. Této rétorice ale oponuje maďarská veřejnost. Podle výzkumu Pew si 61 % Maďarů myslí, že EU je dobrá věc, zatímco třeba ve Francii je to jen 38 %. Výzkum agentury Medián z loňského roku ukazuje, že 77 % Maďarů o členství v EU smýšlí pozitivně.

Dvojitá rétorika maďarského premiéra spočívá v tom, že neustále otočí na Brusel a zároveň zdůrazňuje ekonomické výhody plynoucí ze členství v EU.

„Orbánova kulturní kontrarevoluce podpořená Jaroslavem Kaczynským spočívá v podkopávání EU. Cílí na to, že mainstreamové liberální elity směřují k prohře ve volbách ve Francii, Německu a Dánsku. Jedině tak bude moci on a další populisté převzít moc v Evropě,“ říká ředitel Maďarské evropské společnosti István Hegedűs.

SLOVENSKO: BEZ OBRANNÉHO REFLEXU

Slovensko zatím nevykazuje žádnou vůli k reformě EU, všeobecně se ale Slováci shodují na potřebě zpevnění Unie. Otázkou zůstává, jak by takové zpevnění mělo vypadat. Zkušenost s předsednictvím v Radě EU zanechala Slovensko více otevřené a nakloněné tomu, aby o budoucnosti EU uvažovalo víc než kdy předtím.

Visegrád připravuje svůj společný příspěvek k římské deklaraci a slovenský premiér Robert Fico ve Valletě prozradil, že společný postoj V4 se zaměří na roli jednotlivých členských států.

„V EU se musíme vzájemně respektovat, nemohou tu být silnější a slabší státy. Nечceme nic rozbíjet, ale vzhledem k brexitu a novému přístupu americké administrativy musíme prokázat trochu více odvahy,“ říká Fico. „V4 chce tento moment využít a přijít s nápady, které by se od nás za jiných okolností neočekávaly,“ dodává.

Státní tajemník ministerstva zahraničí Ivan Korčok říká, že V4 bude usilovat o posílení tří hlavních částí – eurozóny, Schengenu a vnitřního trhu.

Slováci jsou si vědomi toho, že zakládající státy EU volají po důkladné reformě směřující k hlubší integraci a uzavřenější Unii.

Podle slovenského premiéra není úprava smluv EU nutná. Ivan Korčok dodává, že země V4 nemusí mít stejný názor na důkladné vnitřní změny, které navrhuje Polsko.

Korčok zároveň říká, že Slováci se debatě o budoucnosti EU nebudou bránit, a to ať už se jedná o vícerychlostní integraci či změnu dohod.

„Musíme ale přesně určit, jak a v jakých oblastech se diferencovat, abychom se posunuli vpřed. Nesmí se to stát základním principem budoucího fungování EU, protože to může vést k ještě pokročilejší fragmentaci,“ vysvětluje Korčok. Neochota směrem ke změně smluv není ideologická. Spíše nikdo zatím neurčil, co by mělo být změněno.

Bratislava zároveň věří, že diskusi o reformách EU by měly vést právě členské státy. Státní tajemník přiznává, že očekávaná Bílá kniha Evropské komise o budoucnosti EU bude legitimním příspěvkem do diskuse, ale nalezení odpovědí podle něj není záležitostí institucí.

Na Slovensku jsou slyšet i hlasy, které obhajují potřeby hlubší integrace. „Nacházíme se v okamžiku, kdy se musíme posunout vpřed, jinak zaostaneme. Zachování současného stavu je neudržitelné,“ říká Ivan Lesay, bývalý státní tajemník ministerstva financí zodpovědný za evropskou agendu. Podle něj je eurozóna vytvořená jen napůl a čelí mnohým politickým rizikům. Sociální, daňová, bezpečnostní a zahraniční politika jsou dalšími kandidáty pro hlubší integraci, která je však zatím v těchto oblastech nedohledným cílem.

Nejpravděpodobnějším scénářem je, že EU přežije, ale její význam bude postupně klesat, myslí si Lesay.

Podpořila by slovenská veřejnost zásadní změny? Ano i ne, záleží na tom, jak přesně otázku položíme.

Slovenská podpora EU je stále relativně vysoká. Výsledky posledního průzkumu veřejného mínění lze ale chápat jako varování. „Překvapilo nás, kolik zúčastněných spontánně vyjádřilo svůj pozitivní vztah k EU. Po hlubší diskusi ale začali být velmi kritičtí a zklamání,“ vysvětluje politoložka Aneta Világi z Univerzity Komenského.

„Z tohoto pohledu bychom se neměli nechat uchláchnout vidinou stabilní podpory veřejnosti pro eurointegrační projekt. Pokud se objeví nějaký Nigel Farage a začne v lidech podporovat a mobilizovat tyto vnitřní pocity nespokojenosti až zklamání s EU, obávám se, že dnes existující celospolečenský konsenzus o užitečnosti eurointegračního projektu by se mohl během krátké doby vytratit,“ varuje odbornice.

ČESKÁ REPUBLIKA: ČTYŘI ZÁKLADNÍ SVOBODY A BEZPEČNOST

Česká republika se v minulosti dlouhodobě vymezovala proti otevírání evropských smluv i rozdělení integrace do více rychlostí. Vláda zastává názor, že současný právní rámec a nástroje dávají Unii dostatek prostoru k řešení aktuálních výzev. Bez ohledu na různé rychlosti by měla EU společně přistupovat k naplňování nejdůležitějších očekávání svých obyvatel. Česko v součas-

né diskusi zdůrazňuje potřebu řešení bezpečnostních otázek.

Premiér Bohuslav Sobotka chce příští týden diskutovat o budoucnosti Evropy a brexitu se zástupci všech parlamentních stran. Říká, že chce vyvolat celostátní diskusi napříč politickým spektrem.

Podle Pavla Fáry ze Svazu průmyslu a obchodu ČR je rizikem české debaty o EU to, že relativně marginální témata vytvoří „bouři ve sklenici vody“, která pak pomáhá populistům rozdmýchat vášně a překrývat skutečné problémy.

„Na druhé straně si ale politická reprezentace EU musí uvědomit, že navrhuje a prosazuje mnohdy zbytečnosti, které EU spíše rozklíží, než aby pomohly řešit aktuální výzvy,“ dodává.

„Nepotřebujeme více Evropy, ale méně Evropy, tedy méně byrokracie a regulací, ale na druhou stranu více vazeb mezi EU a USA a více volného obchodu,“ řekl EurActivu český europoslanec Jan Zahradil (ODS, ECR).

Jen jedna třetina Čechů (36 %) věří, že evropský projekt má budoucnost. Upozornil na to výsledek průzkumu veřejného mínění CVVM z dubna 2016. Více než polovina (53 %) z 1063 respondentů odpověděla, že v evropskou integraci nemají důvěru. Tato čísla jsou hodně podobná výsledkům z předchozího průzkumu z roku 2012.

Největší vyzvou, které EU čelí, jsou podle Čechů imigrace (63 %), terorismus (47 %) a stav veřejných financí (15 %). Na podzim o tom informoval průzkum Eurobarometru.

„Občané se cítí bezpečně, jen pokud jsou si jisti tím, že žijí v oblasti s plně kontrolovanými vnějšími hranicemi a jsou ujištěni o tom, že úřady mají dostatek nástrojů k tomu, aby je udržely v bezpečí,“ říká státní tajemník pro evropské záležitosti Tomáš Prouza.

Dodává, že EU se musí chovat jako globální hráč a aktivně odpovídat na všechny vnější krize a hrozby.

Češi se zajímají také o ekonomické a sociální záležitosti. Vláda se proto zaměřila na zajištění čtyř základních svobod evropského jednotného trhu. „Čtyři svobody vnitřního trhu je třeba rozvíjet rovnoměrně. Musíme se vyvarovat opatření jak na evropské, tak na národní úrovni, která je omezují,“ řekl premiér Sobotka v nedávném rozhovoru pro server Euroskop.cz. Dodal, že aktuálně jde především o omezování svobody pohybu pracovníků.

Ohrožení jednoty vnitřního trhu je spjato s vyjednáváním o brexitu. Britské rozhodnutí odejít z EU je jednou z největších výzev, které Unie čelí, řekl redakci europoslanec Luděk Niedermayer (TOP 09, EPP), podle kterého budou při vyjednávání s Británií určující výhody i náklady na obou stranách. ■

VISEGRÁDSKOU SKUPINU NEJVÍCE ROZDĚLUJE PUTIN A UKRAJINA

Je velmi obtížné nalézt politické téma, které by jednotlivé státy Visegrádské skupiny rozdělovalo více než jejich pohled na Putinův režim. Zatímco Česká republika zvyšuje své úsilí v boji proti dezinformacím, Viktor Orbán oslavuje ruský vzor neliberální demokracie.

Autoři: Lukáš Hendrych, Jakub Šimkovič, Krzysztof Kokoszczynski, Edit Zgutová

V době, kdy jsou vztahy mezi NATO a Ruskou federací nejchladnější od konce studené války a Visegrádská skupina se rozhodla vyslat 150 vojáků k ruským hranicím, se jednotlivé státy V4 v přístupu ke Kremlu značně rozcházejí.

Tradičně protiruské Polsko, podobně jako pobaltské státy, vnímá geopolitické ambice Vladimíra Putina jako svou existenční hrozbu. Sloveňští a maďarští lidé ale zaujímají ve vztahu k Moskvě značně vstřícnější a pragmatičtější přístup. Respektive, maďarská vláda svůj proruský postoj za maskou pragmatismu alespoň skrývá. V České republice je to pak prezident Miloš Zeman, kdo otevřeně hlásá své proruské postoje.

Ačkoli země V4 od vypuknutí ukrajinské krize následují hlavní linii unijní politiky – podporují sankce a hájí teritoriální integritu Ukrajiny – lze mezi nimi vysledovat značně rozdílné postoje vůči Rusku.

V následujícím společném článku se můžete seznámit s přehledem vztahů mezi zeměmi V4 a Ruskem, stejně jako s jejich názory na ukrajinskou krizi.

ČEŠI BOJUJÍ PROTI PROPAGANDĚ

Zhoršení vztahů s Ruskem se v posledních letech nevyhnulo ani České republice. Anexe Krymu porušující mezinárodní právo a pokračující válka na východě Ukrajiny jsou hlavní důvody, proč česká vláda od počátku podporuje sankce uvalené Evropskou unií. A v tomto postoji je konzistentní.

Jedna část exekutivní moci se však z tohoto postoje vymyká. Prezident Miloš Zeman několikrát zopakoval, že uvalení hospodářských sankcí na Moskvu poškozuje naše zemědělství a průmysl. V loňském roce dokonce prohlásil, že „sankce jsou výrazem bezradnosti“.

Jeho názor podporuje i prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR, Jaroslav Hanák. „Musíme být iniciativní a nastolit téma zrušení sankcí vůči Rusku, a to zejména v rámci zemí V4,“ myslí si.

Ekonomické sankce vůči Moskvě pravděpodobně měly negativní dopad na vzájemný obchod mezi Českou republikou a Ruskem. V roce 2012 dosahovala hodnota vzájemného obchodu částky 270 milionů korun (10 milionů eur), avšak v roce 2015 to bylo

© Shutterstock / lux3000

jen 180 milionů korun (6,6 milionů eur). Na druhou stranu je nutno podotknout, že v roce 2016 český vývoz do Ruska tvořil jen 1,9 % celkového českého exportu.

Zájmy českých podnikatelů působících na ruském trhu jsou pochopitelné, postoj české vlády to však přes snahy prezidenta Zemana neovlivnilo. A podle mnohých odborníků je to tak správně. „Politiku vlády ČR považuji v zásadě za správnou. Bylo by ale vhodné, aby vláda svou pozici komunikovala více směrem k veřejnosti,“ myslí si Michael Romancov, politický geograf z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

Podle něj je velmi důležité, aby byly země V4 v postoji vůči Rusku jednotné. „Vůči Moskvě je třeba udržet jednotu spočívající v odmítnutí současné ruské politiky, která je pro každý menší stát, zejména pak pro státy ležící v oblasti někdejšího ruského či sovětského vlivu, nebezpečná,“ dodal.

Člen Evropského parlamentu Jaromír Štětina (TOP 09, EPP) je však poněkud skeptický. „Česká politika je vůči ruské agresi opatrná. Pragmatismus převažuje nad úsilím o obranu lidských práv a mezinárodních norem. České politické špičky by měly požadovat zesílení sankcí,“ zdůraznil.

Vzorem v postoji ke Kremlu by nám podle jeho názoru měla být Varšava. „Země V4 by měly následovat Polsko. Uvědomovat

si bezpečnostní rizika a těsněji spolupracovat s NATO. Uvítal bych i přítomnost vojenských jednotek NATO na území ČR,“ dodal.

Dezinformace mají velký vliv

Nejde ale jen o Krym, válku na Ukrajině nebo hospodářské sankce. V České republice v poslední době pociťujeme i rostoucí snahu bojovat s válkou informační, a to nejen ze strany Ruska. Z průzkumů veřejného mínění vyplývá, že mnoho Čechů důvěřuje neověřeným a nevěrohodným zprávám. Snahy české vlády tedy v tomto ohledu mají své opodstatnění.

Z průzkumu agentury STEM z června roku 2016 například vyplývá, že polovina Čechů je přesvědčená, že za migraci ze Sýrie mohou Spojené státy. A čtvrtina občanů věří tzv. alternativním médiím, tedy dezinformačním webům. Téměř 40 % občanů je pak přesvědčeno, že za ukrajinskou krizi může taktéž Washington.

I z těchto důvodů vzniklo na ministerstvu vnitra Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám, které by se mělo kromě jiného zaměřit na dezinformace a propagandu. Jedná se o první projekt svého druhu v členském státě EU.

Podobný projekt s názvem East StratCom Tak Force, zaměřený na boj proti ruské dezinformační kampani, již funguje na unijní

(pokračování na další straně)

úrovni. Jeho členem je mimo jiné český novinář Jakub Kalenský. Nejlepší cesta, jak s ruským vlivem bojovat, je podle něj vytváření národních center podobných tomu v Praze. Spoléhat se na centrální evropský úřad podle něj nestačí.

Přítomnost hybridních hrozeb ze strany Moskvy potvrzuje i Barbora Knappová z pražského Institutu bezpečnostních studií. „Nejčastěji je v této souvislosti zmiňováno šíření dezinformací na tzv. alternativních webech. Spektrum aktivit, kterými Rusko ovlivňuje veřejné mínění, je ale mnohem širší. Jde například o napojení na některé politické strany či podporu extremistických stran a skupin v pravé i levé části politického spektra včetně paramilitárních formací. Může se ale jednat i o finanční a ekonomické nástroje,“ připomíná.

Prezident Miloš Zeman nicméně zřízení Centra proti terorismu a hybridním hrozbám striktně odmítá a zdůrazňuje, že nikdo nemá monopol na pravdu. V nedávném rozhovoru pro Českou televizi rovněž vyjádřil své pochybnosti o nebezpečí kybernetických útoků, když řekl, že „žvásty o nejrůznějších kybernetických útocích jsou tak trochu móda“. Česká vláda ale jeho názory nebere v potaz.

POLSKO: VZTAHY JSOU NA BODU MRAZU

Varšava nemá s Moskvou zrovna nejlepší vztahy. Důležitým – avšak nikoli jediným – faktorem je společná a složitá historie včetně nedávného období studené války. Ale jsou zde i další důvody. Vzhledem k všeobecnému zhoršení vztahů mezi západem a Ruskem má Varšava v poslední době obavy z přibývajících ruských vojenských cvičení.

„Současné bilaterální vztahy jsou jen na pracovní bázi. Je to z důvodu ruské politiky vůči Ukrajině, stejně jako z důvodu vztahů mezi Kremlem a západními státy. V tomto ohledu toho Polsko příliš nezmůže, uvedl ředitel varšavské pobočky Evropské rady pro zahraniční vztahy Piotr Buras.

Polsko bylo vždy velice přesvědčivé, pokud jde o odsouzení ruské anexy Krymu a porušování mezinárodního práva. Tento přístup následně vedl k silné kampani ve prospěch protiruských sankcí na mezinárodní scéně, včetně Evropské unie.

I kvůli tomu jsou nynější vztahy nepřátelské a otevřeně proruské postoje mají velmi ztíženou cestu, jak se dostat mezi polské politické špičky. To však neznamená, že by Polsko bylo ušetřeno mnohých proruských dezinformačních kampaní.

„Vzhledem k naší společné historii by se mohlo zdát, že budeme k nejrůznějším dezinformačním kampaním odolnější. Ve skutečnosti jí ale také podléháme. Rusko zde sice nemůže využívat otevřeně prorus-

kých postojů politiků, avšak je úspěšné při útocích na slabá místa,“ prohlásila Marta Kowalska, výzkumnice polské organizace Pułaski Foundation.

Tyto chladné vztahy se však dotýkají i ekonomické sféry. Ruský plyn (a v menší míře i ruská ropa) jsou stále velmi důležitou součástí polské energetiky. Rusko navíc bývalo velmi důležitým vývozním cílem mnohých polských výrobců, zejména v oblasti zemědělství.

V poslední době se ale situace změnila. Polsko sice stále zůstává 12. nejdůležitějším ruským obchodním partnerem, ale jak import, tak export každým rokem klesá. To se týká i vývozu polských strojů, což má na polskou ekonomiku neblahý dopad. A z důvodu protiruských sankcí se výrazně propadl i vývoz zemědělských výrobků.

Najít společnou řeč s Ukrajinou je složité

Varšava podporovala Ukrajinu už od počátku protestů na Majdanu a během vyjednávání asociační dohody mezi EU a Ukrajinou. Polsko-ukrajinské vztahy se ale po výměně vlády v roce 2015 poněkud zkomplikovaly. Polská vláda podle slov premiérky Beaty Szydłové „považuje svobodnou a nezávislou Ukrajinu za garanci polské bezpečnosti“ a k dosažení tohoto cíle chce vytvářet bilaterální projekty a navazovat s Kyjevem spolupráci. Situace však není tak jednoduchá, jak by se mohlo zdát.

Polsko a Ukrajina se totiž nedokáží shodnout na některých komplikovaných otázkách společné historie a tyto rozpory negativně ovlivňují i řešení současných problémů. Ukrajínští nacionalisté například stále trvají na tom, aby Ukrajinci oslavovali své hrdiny, kteří jsou však Varšavou pokládáni za zločince. Na druhé straně polský Sejm považuje i nadále ukrajinský odpor během let 1943 až 1945 za akt genocidy.

Ruská dezinformační kampaň vztahy nelepší

I to jsou důvody, proč jsou Poláci vůči ruské dezinformační kampani tak citliví. „Moskva chce vzájemné polsko-ukrajinské vztahy ještě více poškodit, a z toho důvodu často cílí právě na historii těchto dvou zemí,“ dodala Kowalská.

Łukasz Jasina z Polského institutu pro mezinárodní otázky podotýká, že „po revoluci na Majdanu zaujala Ukrajina vůči Polsku pragmatičtější přístup: vztahy s Polskem jsou pro ni důležité podle toho, co z nich lze získat. I proto je přístup současné vlády v Kyjevě vůči Varšavě poněkud chladnější. Vzhledem k napětí mezi polskou konzervativní vládou a Bruslem totiž Ukrajinci vědí, že Polsko již nadále nemůže být dobrým obhájcem ukrajinských zájmů v rámci EU“.

Rostoucí napětí mezi Polskem a Ukrajinou bude možná pokračovat i v následujících

měsících, což zvyšuje možnost diplomatického konfliktu. Kowalska se ale domnívá, že především rusko-polské vztahy budou i nadále de facto zmražené a že „v nejbližší době zde není žádný prostor pro jejich zlepšení“.

SLOVENSKO TÁPE, SANKCE ALE PODPORUJE

Proruský sentiment se na Slovensku datuje již od poloviny 19. století a zdá se, že své místo má i v moderní slovenské politice. Svou úlohu v tom hraje i fakt, že historická zkušenost Slovenska je o něco méně dramatická než v případě ostatních zemí V4. Během bratislavského summitu v září minulého roku se slovenský premiér Robert Fico nechal slyšet, že „Ukrajina dělá pro splnění sjednaných minských dohod méně než Rusko“, čímž vyvolal značný rozruch.

Kromě toho Fico také opakovaně zpochybňuje smysl protiruských sankcí. Na iníjní úrovni však Slovensko v tomto ohledu zůstává společný postoj EU. Slovenský prezident Andrej Kiska se v názorech na tuto problematiku od premiéra Fica značně liší. Postoje obou politiků zůstávají od ruské anexy Krymu prakticky neměnné.

Alexander Duleba ze Slovenské společnosti pro mezinárodní politiku připomíná, že slovenský premiér byl schopen najít společnou řeč s Ukrajinou v odporu vůči projektu Nord Stream 2. Ve stejné době se ale zúčastnil připomínky 2. světové války v Moskvě. Naproti tomu prezident Kiska opakovaně podporuje jednotný unijní postoj a zachování sankcí. Někde uprostřed se pohybuje ministr pro zahraniční věci a evropské záležitosti Miroslav Lajčák, vysvětluje Duleba.

Ten také zdůrazňuje, že Slovensko ve skutečnosti Ukrajině umožnilo přestat dovážet plyn z Ruska. „Je to něco, co ukázalo význam Slovenska pro energetickou bezpečnost Ukrajiny a bylo jednoznačně velkou podporou Ukrajině v konfrontaci s Ruskem,“ dodal Duleba.

Veřejnost je rozpolcená

Publikace financovaná nadací Heinrich Böll Foundation v březnu 2016 zveřejnila průzkumy veřejného mínění provedené Institutem pro veřejné otázky (IVO). Jeden z autorů této visegrádské publikace, Grigorij Mesežnikov, říká: „Rusko-ukrajinský konflikt vnímáme jako test pro naši společnost, naši zahraniční politiku i politiku.“

Slovensko tehdy bylo jedinou zemí V4, ve které byla důvěra v Rusko vyšší než u Američanů (33 % vs. 23 %).

„Můžeme potvrdit, že slovenská veřejnost tradičně vůči Rusku pocituje více sympatií, než je tomu u slovenských sousedů. Pohled slovenské veřejnosti je charakterizován am-

(pokračování na další straně)

bivalencí a upřednostňováním vlastních krátkodobých pragmatických zájmů před více hodnotově orientovanými postoji," napsali ve studii Mesežnikov a Olga Gyárfášová.

Názor, že nejlepší cestou by bylo opuštění protiruských sankcí, nyní na Slovensku slycháme stále častěji a hlasitěji. A to i z úst slovenského premiéra Fica, řekl Mesežnikov serveru EurActiv.sk. Pokud se ale Rusko znovu rozhodne napadnout Ukrajinu, veřejnost bude pravděpodobně na straně Kyjeva. Nejdůležitější však bude, jak na celou věc budou pohlížet vrcholní politici a jak budou o konfliktu informovat média.

Nová jednotka pro boj s propagandou?

Na Slovensku, stejně jako v ostatních zemích V4, existují desítky médií, které šíří ruskou propagandu. Odborník ze Slovenského politického bezpečnostního institutu (SSPI) Jaroslav Nad' se touto problematikou zabývá více než tři roky. Během této doby zjistil, že v sekci komentářů a diskuzí na nejrůznějších zpravodajských serverech se často objevují placené názory vymyšlené v zahraničí, přičemž je možné, že tyto internetové aktivity jsou placeny z Ruska. Ministr vnitra Robert Kaliňák tyto informace potvrdil před dvěma lety, když řekl, že jsou zde „informační kanály“ snažící se podkopat slovenské ukotvení v Euro-atlantických strukturách.

Mluvčí ministerstva vnitra, Michaela Paulenová, uvedla, že hybridní války se bude týkat i nová slovenská bezpečnostní strategie. Neprozradila však, jestli ministerstvo zvažuje vytvoření specializovaného orgánu, který by měl boj proti dezinformacím na starosti, jak tomu je v České republice.

Paulenová však dodala, že „jistě prvky cílené ruské propagandy a odporu vůči EU a NATO“ jsou v hledáčku Národního bezpečnostního a analytického centra, v němž působí zástupci hlavních státních bezpečnostních úřadů. Uvedla také, že zmírňování rizik spojených s šířením extremistické propagandy v kyberprostoru je dále posíleno projektem s názvem EMICVEC (Effective Monitoring, Investigation and Countering of Violent Extremism in Cyberspace).

MAĎARSKO CHCE BÝT PILÍŘEM ZMĚN EVROPSKO-RUSKÝCH VZTAHŮ

Od vypuknutí ukrajinské krize se Vladimír Putin a Viktor Orbán setkali již třikrát během dvou let. Poslední z těchto setkání se uskutečnilo 2. února 2017 během návštěvy ruského prezidenta v Budapešti. Tato praxe se s ostatními unijními lídry nedá srovnat a frekvence těchto setkání naznačuje, že maďarská vláda zaujala vůči ruskému vedení zvláštní postoj.

„Není to vztah založený na vzájemné důvěře. Viktor Orbán byl v letech 1988 až 2009 jedním z největších ruských odpůrců. A na

to Moskva nezapomněla,“ uvedl odborník na Rusko a profesor na katolické univerzitě Pázmányho Pétera, András Rácz.

Orbánův dlouhodobý protiruský postoj však zmizel prakticky ihned po jeho setkání s Putinem v roce 2009. Co se během tohoto setkání stalo, ale zůstává záhadou. Rácz věří, že rusko-maďarské vztahy vytvářejí asymetrický systém založený na příležitostných zájmech. V tomto ohledu je cílem maďarské vlády zajistit levné dodávky energie, což Orbánovi přináší politické body. Cílem ruského snažení je na druhé straně zrušení unijních sankcí.

Pragmatismus založený na maďarské energetické závislosti na Rusku byl vždy rozhodujícím faktorem při vytváření vládní strategie vůči Moskvě. A jedním z nejdůležitějších bodů současných rusko-maďarských vztahů je částečně utajený projekt Paks II, který má být financován půjčkami z Ruské federace. Dlouhodobé zajištění levných dodávek plynu Orbánovi v roce 2014 pomohlo k jeho znovuzvolení.

„Maďarsko bych nevnímal jako součást ruské sféry vlivu, ale jako stát, do kterého chce Rusko investovat své prostředky. Putin však očekává něco na oplátku,“ myslí si György Deák András z ekonomického institutu maďarské akademie věd.

Ruská agrese? Není se čeho bát ...

Police Budapešti se liší od radikálnějšího postoje Polska či pobaltských států. Krizi na Ukrajině totiž nevnímá jako známku toho, že by byly v ohrožení i další státy. Orbán během společné tiskové konference s Putinem dokonce došel tak daleko, že chválil úspěchy maďarsko-ruských ekonomických vazeb, které se udržují i v době silného protiruského vnímání na západě evropského kontinentu. Tento postoj západních států pak označil za „módní protiruskou politiku“.

Co se ukrajinské krize týče, Orbán pouze zdůraznil, že je důležité plnit minské dohody, čímž prakticky relativizoval ruskou agresi a zároveň představil oficiální postoj vlády, která podporuje ukrajinskou teritoriální suverenitu.

„Postoj maďarské vlády, opakovaně vyzdvihující Minsk II, se Moskvě velice zamlouvá. Rusko v této dohodě nevystupuje jakožto zúčastněná strana. A jejím předmětem v žádném případě není otázka anexe Krymu. Z toho důvodu minská smlouva nemůže být základem budoucího uklidnění situace na Ukrajině,“ uvedl odborník na Rusko Bíró Sz. Zoltán.

Orbánův kabinet definuje roli Maďarska jako pilíře pro restartování evropsko-ruských vztahů. Zároveň opakovaně připomíná, že bychom měli upustit od unijních sankcí, což vedlo ruský propagandistický kanál Sputnik k tomu, aby Maďarsko označil za „beranidlo“ Kremlu. Strana Fidesz tvrdí,

že sankce Maďarsku způsobily značné hospodářské ztráty.

„Politika sankcí neovlivňuje jen stav ruské ekonomiky, ale také ekonomiky bývalých států Sovětského svazu s úzkými vazbami na dnešní Rusko, což má neblahé důsledky také pro Maďarsko. Ztráta sahá až k 6,7 miliardám dolarů, když vezmeme v úvahu propad exportovaného zboží a služeb,“ uvedl zástupce státního tajemníka pro vztahy s východem Zsolt Csutora.

Vláda přiznává, že tato data nejsou založena na reálných číslech z roku 2013, ale na scénáři, který předpovídá ekonomickou aktivitu mezi lety 2014 až 2016, pokud by v této době sankce neexistovaly. Zoltán Sz. Bíró je přesvědčen, že účelem těchto nereálných dat je vytvořit záminku pro kritiku politiky sankcí.

Ruská neliberální demokracie je naším vzorem

Téměř pravidelné rusko-maďarské summity se však zaměřují i na neekonomické záležitosti. Orbán sám v roce 2014 odkázal na úspěch ruského neliberálního modelu vládnutí. A zdá se, že sám ruský příklad následuje, zejména pokud jde o kroky mířené proti svobodným médiím a organizacím občanské společnosti, které se „snaží svrhnout vládu“ nebo které jsou „zahraničními agenty“.

Rétorika maďarské vlády se navíc vůbec nedotýká existence informační války, jež je přijímaná jako součást ruského boje. Jedná se o velice odlišný přístup oproti jiným zemím v tomto regionu. A to i přesto, že instituce ministerstva zahraničí a obchodu zveřejnily zprávu, že ruská propagandistická mašinerie využívá Maďarsko jako nástroj při svých útocích proti západním hodnotám a EU.

Důkazem zvyšujícího se politického vlivu Ruska může být i fakt, že ruskému vlivu se v Maďarsku nevěnuje dostatečná pozornost. A to ani v případech, kdy je ohrožena maďarská nebo regionální bezpečnost. Příkladem může být případ radikálně pravicové polovojenské organizace, která je spojována s „ruskými diplomaty“. Ani vůči ní maďarská vláda neuskutečnila žádné kroky, které by případné napojení na Kreml prokázaly nebo vyvrátily. A vzhledem k současným vzájemným vazbám není příliš pravděpodobné, že k tomu dojde.

Praktiky vrcholné politické reprezentace se již odrážejí i ve smýšlení maďarské společnosti. Jen 32 % Maďarů v průzkumu veřejného mínění uvedlo, že Maďarsko by mělo být součástí Západu. Na druhou stranu, čistě „východně orientovaní“ občané nejsou příliš častým jevem (6 %). Padesát procent respondentů uvedlo, že svůj národ vidí někde mezi Západem a Východem, alespoň co se geopolitických a kulturních faktorů týče. ■

STABILNÍ DODÁVKY ELEKTŘINY: V4 SÁZÍ NA JÁDRO A UHLÍ

Země Visegrádské skupiny podobně jako zbytek Evropy hledají způsob, jak zajistit bezpečné dodávky elektřiny a zároveň plnit klimatické cíle. Někteří vnímají jako ideální nástroj jadernou energetiku. Na zemní plyn naopak region v elektroenergetice příliš nesází.

Autoři: Adéla Denková, Pavol Szalai, Krzysztof Kokoszczynski, Edit Zgutová

Energetika se v Evropě proměňuje. Rostoucí podíl obnovitelných zdrojů (OZE) na výrobě elektřiny přináší nový pohled na staré pravdy. Podle ideálních scénářů by se energetický mix v EU mohl zakládat na energetické účinnosti, OZE a zemním plynu – relativně čistém zdroji, který je dostatečně flexibilní, aby mohl doplňovat solární nebo větrné elektrárny.

Ironií osudu je ale kvůli současným podmínkám na trhu provozování moderních plynových elektráren v Evropě nevýhodné, a podle řady názorů za to mohou právě zmíněné obnovitelné zdroje.

Loni v listopadu představila Evropská komise „megabalíček“ legislativních návrhů, který se mimo jiné zaměřuje i na nápravu a stabilizaci trhu s elektřinou.

K zajištění vhodného prostředí pro investice do stabilních konvenčních elektráren vedou dvě cesty. Evropské země mohou zvolit čisté tržní přístup, nebo se rozhodnout pro zavádění takzvaných kapacitních mechanismů, které umožňují platit výrobcům elektřiny za udržování dostupné výrobní kapacity.

To je jedna z otázek, na které se země Visegrádské skupiny (Polsko, Česko, Maďarsko a Slovensko) neshodují. Češi jsou proti kapacitním mechanismům, zatímco na Slovensku

už bylo podpůrné schéma zavedeno. Polsko se také chystá na spuštění vlastního mechanismu. Země závislá na uhlí by ale mohla mít vážné problémy. Komise totiž navrhla emisní limit, který by u uhelným elektrárnám účast v kapacitních mechanismech znemožňoval.

Jednou z možností pro snížení závislosti na uhlí by pro Polsko teoreticky byla jaderná energie. Odpovídalo by to i strategiím ostatních zemí V4. Slovensko staví dva nové reaktory, Česko pomalu začalo hledat dodavatele pro jeden nový blok v Dukovanech a Maďarsko konečně dosáhlo svého, když dala Komise zelenou jeho projektu Paks II financovanému Ruskem.

MAĎARSKO: JEDNO SLOVO – PAKS

Výstavba dvou nových bloků elektrárny Paks je středobodem energetické strategie vlády Viktora Orbána.

Maďarsko závisí na dovozu energie ze 70 procent. Vláda jako nejjednodušší řešení vidí rozšíření jediné maďarské jaderky. Navzdory obavám, že jaderná dohoda ještě zvýší závislost na ruském energetickém průmyslu.

Podle státního tajemníka pro energetiku Andráse Aradszkiho země potřebuje stabilní zdroj elektřiny nezávislý na počasí, protože jinak nebude schopna dosáhnout spolehlivých dodávek za přijatelnou cenu.

Zelený europoslanec Benedek Jávor však tvrdí, že není příliš chytré zvyšovat závislost země na Rusku, když odtamtud Maďaři dováží 60 procent potřebné energie. Paks II má být přitom financován především z ruské půjčky, stavět ho budou Rusové a palivo se bude dovážet také z Ruska.

„Vláda nepodnikla žádný pokus, aby nastínila nějakou alternativu k těmto dvěma novým blokům. Podle odhadů by přítomná sázka na obnovitelné zdroje a energetické úspory znamenala až o 30 procent nižší náklady,“ říká europoslanec. Očekává se, že výstavba nových bloků bude stát více než 12 miliard eur.

Maďarské vlády se nikdy nedívaly na OZE příliš přívětivě. „Ta Orbánova došla tak daleko, že na investice do solární energetiky uvalila speciální daně a výstavbu větrných elektráren v podstatě znemožnila,“ říká šéfka institutu Energiaklub Ada Ámonová.

Evropská komise šetřila plán na investici do Pakse kvůli chybějícímu tendru a otázce státní pomoci. Nakonec ale dala projektu zelenou.

Podle posledních průzkumů veřejného mínění je 43 procent Maďarů proti výstavbě Paks II. Na druhé straně se 23 procent lidí ještě nerozhodlo, co si o projektu myslí.

Regulované ceny energie jsou naše věc

Energetická politika je jedním ze stálých zdrojů konfliktu mezi Bruslem a Budapeští. Viktor Orbán věří, že EU chce skoncovat s vládní politikou snižování cen energií. Cestou k tomu se může stát směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou, která je součástí zimního balíčku.

Maďarská vláda stanoví ceny energií prostřednictvím vlastních nařízení. Těžít z toho mají maďarské domácnosti. Vládní strana Fidesz chce, aby regulace cen elektřiny zůstala v rukou členských zemí. Prospívá to totiž jejím voličským preferencím, vysvětluje vlivný maďarský novinář Gábor Stier. Snižování cen energie bylo jednou z hlavních součástí kampaně Fideszu už v roce 2014.

Podle Stiera je to také jeden z důvodů, proč je pro Maďarsko důležité mít dobré vyjednávací pozice vůči Rusku. To se podle něj zemi povedlo, když prodloužila dlouholetý kontrakt na dodávky ruského plynu.

Ada Ámonová ovšem tvrdí, že zvyšování závislosti na ruském energetickém průmyslu je alarmující. Částečně utajená dohoda o Paksi II podle ní navíc podřizuje Maďarsko Rusku nejen v energetice, ale i politicky.

SLOVENSKO: JADERNÝ ŠAMPION

Jen málokdo si na Slovensku myslí, že jaderná energetika nebude hrát v budoucím mixu pro výrobu elektřiny v příštích desetiletích významnou roli. V roce 2015 se z ní vyrobilo 58 procent elektřiny a po spuštění dvou nových reaktorů v Mochovcích na konci tohoto desetiletí její podíl ještě vzroste.

Odborník na energetiku ve Slovenské společnosti pro zahraniční politiku (SPPA) Ale-

(pokračování na další straně)

xander Duleba říká, že bezpečný provoz jaderek je pro Slovensko klíčem ke spolehlivým a levným dodávkám elektřiny. „Elektřina ze starých jaderných reaktorů je v tuto chvíli ta nejlevnější,“ řekl slovenskému EurActivu.

Zároveň ale podle něj postupně poroste podíl decentralizovaných obnovitelných zdrojů, které v roce 2015 pokrývaly 23 procent poptávky. Nejvíce se na tom podílely vodní elektrárny.

„Jaderná energie je základem pro nízkoemisní výrobu elektřiny a obnovitelné zdroje hrají významnou roli v omezování globálního oteplování,“ říká také slovenské ministerstvo hospodářství, které ovšem zdůrazňuje, že prioritu má energetická bezpečnost a nákladová efektivnost.

O navýšení výroby z OZE usiluje Slovenská asociace fotovoltaického průmyslu a OZE (SAPI). „Velké centralizované elektrárny – včetně těch jaderných – jsou věcí minulosti,“ řekl slovenskému EurActivu její zástupce Ján Karaba.

Existuje konsenzus nad tím, že OZE jako domácí zdroj energie přispívají k bezpečnosti dodávek. Zároveň ale panuje obecná nechuť obnovitelné zdroje finančně podporovat a také obavy z jejich vlivu na stabilitu systému. Od roku 2013 distributoři odmítají připojovat k síti obnovitelné zdroje nad 10 kilowatt.

Expert opoziční strany Svoboda a solidarita Karol Galek věří, že významnou roli bude hrát ve slovenském mixu i nadále jádro. Dodává však, že obnovitelné zdroje bez dotací, které budou respektovat lokální podmínky, mají do budoucna největší potenciál.

„Energetická bezpečnost znamená dostupnost dostatečného množství energie za férové a dostupné ceny ve chvílích, kdy ji potřebujeme,“ říká energetický odborník Karel Hirman. To znamená, že stabilitu sítě nesmí ohrožovat neplánované výkyvy. „Rozvoj OZE se musí tomuto rámcu přizpůsobit,“ zdůrazňuje.

Uhlí vs. plyn: uhlí vítězí

Obecně panuje přesvědčení o tom, že dotace pro obnovitelné zdroje deformovaly trh s elektřinou, což v důsledku podkopalo pozici zemního plynu. Na Slovensku to ilustruje osud plynové elektrárny Malženice.

„Po krátkém období zkušebního provozu musela být elektrárna zastavena, protože nebyla schopna vyrábět elektřinu s provozními náklady 70 eur za megawatthodinu v situaci, kdy se cena na trhu dlouhodobě pohybovala lehce nad 30 eury,“ vysvětluje Duleba.

Podle Karaby by pomohlo zavedení určité formy kapacitních plateb. V to také doufá dominantní plynárenská společnost a rostoucí výrobce elektřiny Slovenský plynárenský průmysl (SPP).

Firma přivítala návrh na zavedení emisního limitu v kapacitních mechanismech, se kterým Komise přišla v zimním balíčku. Přála by si, aby do něj byl navíc zahrnut limit pro emise dalších znečišťujících látek.

Jistá forma kapacitního mechanismu – ve formě výkupních cen – už byla na Slovensku zavedena. Byla vytvořena pro hnědouhelnou elektrárnu Nováky.

Není příliš pravděpodobné, že by bylo právě uhlí v dohledné době nahrazeno ve výrobě elektřiny plynem. V současné době odpovídá za 12 procent výroby elektřiny, zatímco plyn za 6 procent. Svou roli hraje i to, že obrovský nejčistší fosilní paliva poškodila plynová krize v roce 2009.

„Slovensko je dnes mnohem lépe zabezpečené než v roce 2009,“ říká však Duleba. Zemní plyn má ale podle něj mnohem důležitější roli ve výrobě tepla. „Společně s Nizozemskem máme nejhustší plynovou síť,“ dodal také.

SPP zdůrazňuje, že potenciál pro využití plynu do budoucna nabízejí energetické úspory, což zapadá do širokého konsenzu nad tím, že energetická efektivita přispívá k energetické bezpečnosti. Přes pokračující pokles energetické náročnosti se v tomto ohledu Slovensko v roce 2015 stále řadilo k nejhorším státům v EU – náročnost byla o 80 procent vyšší než evropský průměr.

ČESKÁ REPUBLIKA: NIC NEŽ TRH

Česko ve své energetické koncepci počítá s tím, že jaderná energie do roku 2040 nahradí uhlí jako hlavní pilíř elektroenergetiky. Její podíl by měl během příštích 23 let ze současných 30 procent vzrůst až na 50 procent. České energetice by to mělo pomoci se stabilními dodávkami elektřiny i s plněním klimatických závazků.

V roce 2037 by měl být spuštěn nový reaktor v jaderné elektrárně Dukovany, který by mohl později doplnit další. Plánuje se také rozšíření jaderné elektrárny Temelín.

Vláda už zahájila jednání s potenciálními dodavateli technologie, ale nevyřešená zůstává zásadní otázka. Není jasné, jaký model bude pro financování více než 100miliardové investice zvolen. Premiér Bohuslav Sobotka už přitom oznámil, že vláda nechce poskytovat garance na výkupní ceny elektřiny.

Podobně jako v ostatních evropských zemích jsou investice do konvenčních zdrojů považovány za příliš nevhodné. Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) proto jako zásadní vnímá probíhající jednání o reformě evropského trhu s elektřinou. Nový model trhu by měl podle českých představitelů skoncovat s tržními distorzemi.

„Je třeba nastavit rovné podmínky pro všechny účastníky trhu. Problematicky vnímáme návrh, aby některé subjekty na trhu – například agregátor, aktivní zákazník či lokální energetická společenství – byly zvýhodněny

oproti ostatním subjektům,“ píše se v předběžné rámcové pozici k zimnímu balíčku, se kterou čeští zástupci vystoupili na konci února na Radě pro energetiku v Bruselu.

Obnovitelné zdroje by měly hrát v energetickém mixu poměrně důležitou roli. V roce 2040 by mohly podle energetické koncepce pokrývat až 25 procent výroby elektřiny. Vláda je ale opatrná vůči jejich finanční podpoře kvůli neblahým zkušenostem se solárním boomem z let 2009 a 2010.

„Rychlé šíření OZE převrátilo trh s elektřinou naruby, zcela zbořilo tradiční investiční cyklus v energetice a v mnoha zemích a regionech, včetně Česka a střední Evropy, je zdrojem výrazného růstu nákladů na udržení stability sítě,“ řekl EurActivu analytik Svazu průmyslu a dopravy ČR Václav Trejbal.

Na druhé straně se však obecně uznává, že společně s energetickou účinností přispívají obnovitelné zdroje k energetické nezávislosti. „Fyzicky jsou jediným domácím zdrojem (na rozdíl od ropy, plynu, jaderného paliva), který zároveň nedochází (na rozdíl od uhlí),“ zdůrazňuje energetický expert Hnutí Duha Karel Polanecký.

„Decentralizované, na dodávkách paliv nezávislé systémy jsou z hlediska bezpečnosti dodávek tím nejlepším, co jsme zatím dokázali vymyslet. Energetika založená na OZE by tak mohla vypadat,“ říká také odborník z Masarykovy univerzity Jan Osíčka.

Zachrání nás plyn?

Pokud jde o současnou situaci na trhu, nízké ceny elektřiny brzdící investice jsou podle Osíčky důsledkem souběhu tří faktorů: nízké ceny emisních povolenek, nízké ceny uhlí a přebytku výrobních kapacit na trhu.

„Problém je v tom, že fosilní paliva stále neplatí adekvátně za způsobené škody. Takže řešení je v opatřeních proti příliš nízké ceně povolenek. Je potřeba zavádět uhlíkovou daň,“ tvrdí Polanecký.

Na rozdíl od řady jiných zemích se Česko staví do opozice vůči zavádění kapacitních mechanismů.

„Měly by být až tím posledním řešením. Podmínkou pro jejich zavedení má být existence nedostatku zjištěného v celoevropském hodnocení výrobní přiměřenosti. Kapacitní mechanismy musí vycházet z tržních principů, a ne trh narušovat. Měly by zahrnovat pravidla pro jejich ukončení v případě zlepšení situace na trhu. Musí být také otevřené pro přeshraniční zdroje,“ řekla při jednání s ostatními zeměmi v Bruselu náměstkyně ministra průmyslu Lenka Kovačovská.

V české debatě o energetice je dlouhodobě přítomná otázka, jestli by mohl v elektroenergetice teoreticky větší roli sehrávat zemní plyn, který by v energetických rozvahách částečně nahradil i jádro.

(pokračování na další straně)

Zelené nevládní organizace kladou důraz na to, že v oblasti vytápění je nutné spotřebu plynu snížit, ve výrobě elektřiny by ale mohl podle nich doplňovat obnovitelné zdroje. Jedná se o flexibilní zdroj, který si sedne s nepředvídatelnou výrobou ze slunce a větru, a zároveň je čistší než uhlí. Na tom se shodne širší spektrum odborníků. Plyn má ale špatnou image hlavně kvůli dovozní závislosti.

Podle Osíčky však nejsou obavy na místě. „Jsme státem se suverénně nejlepšími hodnotami standardu N-1 bezpečnosti dodávek zemního plynu v EU, v lednu 2009 jsme bez problémů prošli třináctidenním zátěžovým testem výpadku hlavní zásobovací trasy a od roku 2014 se úspěšně podílíme na zásobování Ukrajiny plynem ze západní Evropy,“ vysvětluje.

„Elektroenergetický mix ČR tvoří pestrá směsice zdrojů a plyn v něm má a bude mít své místo, což předpokládá i platná Státní energetická koncepce,“ říká Trejbal. Ve strategii se počítá s podílem plynu na výrobě elektřiny ve výši 5 až 15 procent.

Analytik Svazu průmyslu ale připomíná osud plynové elektrárny Počerady, který se podobá příběhu Malženic na Slovensku. „Není příliš pravidelně a soustavně využívána kvůli nízké ceně emisní povolenky i silové elektřiny a relativně vyšší ceně palivové suroviny. Dokud se tato konstelace nezmění, nemá cenu o výstavbě dalších podobných zdrojů uvažovat,“ tvrdí.

„Jako alternativa k výkonným jaderným blokům se i s ohledem na riziko dovozní závislosti v současnosti jeví spíše domácí uhlí,“ dodává Trejbal.

POLSKO: UHLÍ (A JÁDRO?)

Polsko je z pohledu dodávek energie konzervativním trhem. Většinu elektřiny vyrábí

z fosilních paliv a uhlí v tomto směru domínuje. Hnědouhelné a černouhelné elektrárny vyrábějí více než 80 procent polské elektřiny. V příštích letech se na tom pravděpodobně nic nezmění.

Uhelné elektrárny poskytují významný počet pracovních míst, a jsou především napojeny na uhelné doly. Tradičně silné hornické odbory vehementně odmítají jakékoliv plány, které by roli uhlí oslabily. A protože představují vysoce organizovanou a motivovanou skupinu voličů, mají na polskou politiku velký vliv.

I Polsko má plány na vstup do klubu zemí využívajících jadernou energii. Podle plánů z roku 2014 měla být první polská jaderná spuštěna v roce 2024. Mezitím ale přišla řada odkladů a v současné chvíli se jako s nejbližším možným datem počítá s rokem 2029 nebo 2030.

Současný ministr energetiky Krzysztof Tchórzewski nedávno zdůraznil, že Polsko takovou elektrárnu potřebuje a doufá, že její výstavba by mohla začít během následujících dvou let.

V obnovitelné energii hrají v Polsku hlavní roli dva zdroje: biomasa (přes 80 procent energie z OZE) a v menší míře vítr (10 procent). Podle posledních údajů Eurostatu vzrostl podíl OZE v roce 2015 na 11,8 procenta. Do roku 2020 má Polsko dosáhnout cíle 15 procent.

Potenciál obnovitelných zdrojů mohl posílit nový zákon z roku 2015. Zelené nevládní organizace ho ale kritizovaly kvůli tomu, že společně s dodatky z roku 2016 zpomalil trh OZE a nenaplnil očekávání v oblasti podpory malých výrobních zařízení vlastněných domácnostmi, farmáři a malými podniky.

„Malá zařízení pro výrobu energie z OZE by

měla být základem pro rozvoj decentralizované výroby elektřiny v Polsku a pro splnění cíle do roku 2020. Ten se, jak se nyní zdá, nepodaří splnit,“ řekl polskému EurActivu šéf Institutu pro obnovitelnou energii EC BREC Grzegorz Wiśniewski.

Kvůli celkové politizaci polské energetiky je podle něj složité odhadnout, jak se trh s elektřinou vyvine. Stále více politiků však podle něj volá po legislativní podpoře prosumentů – tedy spotřebitelů, kteří jsou schopni elektřinu sami vyrábět.

Plyn: propojení se všemi

Bezpečnost dodávek zemního plynu je daleko složitější téma než uhlí. Polsko dováží téměř 75 procent plynu ze zahraničí, a to hlavně z Ruska. Více než 70 procent dováženého plynu nakupuje Polsko od Gazpromu.

Situace v plynové infrastruktuře se ale v Polsku v posledních letech vylepšuje, zdůraznil Robert Zajdler z Institutu Sobieského. „Máme nový terminál na zkapalněný zemní plyn (LNG) ve Svinoušti a plány na propojení s Dánskem a Norskem,“ řekl polskému EurActivu.

Terminál ve Svinoušti byl spuštěn v roce 2015. Disponuje roční kapacitou 5 miliard kubických metrů, což odpovídá méně než třetině polské roční spotřeby. Plyn se dováží hlavně z Kataru na základě dlouhodobého kontraktu (aktuálně doplněného o druhý) a částečně se kupuje na spotovém trhu.

Kromě terminálu chce Polsko investovat do plynového propojení se sousedními zeměmi. „Máme dobré napojení na německý trh, který je dostatečně velký a likvidní, aby nám zajišťoval bezpečnost. Pak jsou tu stávající nebo plánovaná propojení s Českem, Slovenskem a Litvou, které situaci ještě vylepší,“ vysvětluje Zajdler. ■

POLITICAL CAPITAL
POLICY RESEARCH & CONSULTING INSTITUTE

Tento Special Report publikujeme v rámci projektu **V4 and the Future of the EU**, který realizuje EurActiv.cz ve spolupráci s EurActiv.sk, EurActiv.pl a Political Capital Institute.

Projekt byl podpořen **Mezinárodním visegrádským fondem**, číslo projektu 21630371.

Pro více informací kontaktujte Pavla Nikodema, ředitele EurActiv.sk, +421 910 929 575, nikodem@euractiv.sk